

«Το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία»: Ένα συμπόσιο στο King's College, 25, 26 και 27 Απριλίου 1990

ΠΙΝ από δέκα χρόνια ο Richard Clogg, ο γνωστός Βρετανός ιστορικός της Νεότερης Ελλάδας, είχε οργανώσει στο Λονδίνο μια επιστημονική συνάντηση με θέμα «Η Ελλάδα στη δεκαετία του 1980». ¹ Πολιτικοί επιστήμονες, ιστορικοί και οικονομολόγοι επιχείρησαν τότε μian αποτίμηση της πολιτικής, της οικονομίας, των διεθνών σχέσεων και του πολιτισμού στη χώρα μας που, έχοντας ακόμα νωπές τις μνήμες από τη δικτατορία των συνταγματαρχών, δοκίμαζε κάποια πρώτα, ασταθή βήματα μέσα στην Ε.Ο.Κ. και σύντομα έμελλε να γνωρίσει μια σημαντική πολιτική αλλαγή, την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία.

Δέκα χρόνια μετά, το ΠΑΣΟΚ δεν βρίσκεται πια στην εξουσία. Όμως η άνοδος του και η οκταετής παραμονή του σ' αυτήν σφράγισε τη δεκαετία του 1980 και εύλογα αποτέλεσε και αποτελεί αντικείμενο έρευνας των κοινωνικών επιστημόνων. Η νέα επιστημονική συνάντηση που οργάνωσε πάλι ο R. Clogg στα τέλη του Απριλίου 1990 στο Λονδίνο έφερε στο φιλόξενο King's College πολλούς απ' όσους είχαν συμμετάσχει στην πρώτη εκείνη συνάντηση, καθώς και νεαρότερους κοινωνικούς επιστήμονες από την Ελλάδα, τη Βρετανία και τις Η.Π.Α. Συνολικά, παρουσιάστηκαν δεκατέσσερις ανακοινώσεις που, αν και αφορούσαν διάφορες πλευρές της ελληνικής πολιτικής και οικονομίας και των διεθνών σχέσεων της Ελλάδας, επικεντρώνονταν όλες γύρω από ένα ζητούμενο: ποιες εξελίξεις δρομολόγησαν οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ στην πολιτική, την οικονομία και τις διεθνείς σχέσεις της Ελλάδας;

Από τις δεκατέσσερις ανακοινώσεις οι οκτώ κάλυπταν πτυχές της εσωτερικής πολιτικής σκηνής, πέντε της εξωτερικής και μία την οικονομία της Ελλάδας. Με τη

σειρά του προγράμματος του συνεδρίου, ο Χρ. Λυριντζής μίλησε για την πολιτική της αποξένωσης («disenchantment») στα χρόνια του ΠΑΣΟΚ· ο Γ.Θ. Μαυρογορδάτος για τις οργανωμένες ομάδες συμφερόντων· ο Ν.Κ. Αλιβιζάτος για τους πολιτικούς θεσμούς· ο Στ. Πεσμαζόγλου για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας· ο Αλ. Δημαράς για την εκπαίδευση· ο Δ. Κατσούδας για τη Νέα Δημοκρατία στην αντιπολίτευση· ο Β. Καπετανγιάννης για την Αριστερά στη δεκαετία του 1980· ο Θ. Κουλουμπής για την εξωτερική πολιτική του ΠΑΣΟΚ· ο Β. Κουφουδάκης για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στη δεκαετία του 1980, και ο Γ.Ο. Ιατρίδης για τις ελληνοαμερικανικές σχέσεις την ίδια περίοδο· ο Γ. Γιαννόπουλος για την εθνική οικονομία και το ΠΑΣΟΚ· η S. Verney για την ευρωπαϊκή πολιτική του ΠΑΣΟΚ· ο Θ. Βερέμης για την αμυντική πολιτική του ΠΑΣΟΚ· και ο Ν. Διαμαντούρος για την ελληνική πολιτική κουλτούρα στη δεκαετία του 1980. Την κάθε ανακοίνωση ακολουθούσε εκτενής συζήτηση μεταξύ όλων των συνέδρων.

Ένα διάχυτο ερώτημα που διαπερνούσε πολλές από τις εισηγήσεις, χωρίς να βγαίνει πάντοτε στην επιφάνεια, ήταν

το κατά πόσο η περίοδος του ΠΑΣΟΚ αποτελέσει τομή ή συνέχεια σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας από τη Νέα Δημοκρατία. Όσοι δέχονταν την ύπαρξη τομής – αντί για τη συνέχεια – συχνά επιχειρούσαν να αξιολογήσουν αυτήν την τομή που επέφερε η διακυβέρνηση της χώρας από το ΠΑΣΟΚ στη θεματική περιοχή που κάλυπτε η εισήγησή τους. Πολλές φορές δε κατέληγαν σε απόρριψη των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ, τονίζοντας πως το ΠΑΣΟΚ όχι μόνο δεν εκπλήρωσε το πρόγραμμά του, αλλά επιπλέον η κυβερνητική πρακτική του σήμανε οπισθοχώρηση αντί για πρόοδο σε σύγκριση με την περίοδο 1974-1981.

Ως παραδείγματα συνέχειας της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ σε σχέση με τις προηγούμενες κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας αναφέρθηκαν η ευρωπαϊκή και η αμυντική πολιτική του ΠΑΣΟΚ. Ως παραδείγματα τομής και μάλιστα επιδείνωσης της κυβερνητικής πολιτικής σε σχέση με το παρελθόν αναφέρθηκαν η πολιτική του ΠΑΣΟΚ στην κρατική τηλεόραση και τον τύπο και η πολιτική του απέναντι σε οργανωμένες ομάδες συμφερόντων (π.χ. τη Γ.Σ.Ε.Ε.).

Τα κύρια συμπεράσματα του συνεδρίου μπορούν να συνοψισθούν, έστω με τον κίνδυνο της απλούστευσης, ως εξής: στη διεθνή σκηνή το ΠΑΣΟΚ ακολούθησε λιγότερο ή περισσότερο την πολιτική όλων των ελληνικών κυβερνήσεων από το 1974 και μετά. Οι φραστικές διαφοροποιήσεις των ελληνικών αντιπροσωπειών στις διακρατικές συναντήσεις δεν ανταποκρίνονταν στην πράξη σε καμιά στρατηγική μεταβολή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Στην εσωτερική πολιτική σκηνή το ΠΑΣΟΚ ως κυβέρνηση επιχείρησε να χρησιμοποιήσει προς όφελός του τους πολιτικούς θεσμούς, τη μακροοικονομική πολιτική και τη σχέση του κράτους με τα οργανωμένα συμφέροντα, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και την εκπαίδευση. Αν και έλεγχο της κοινωνίας

και της οικονομίας ασκούσαν ήδη οι συντηρητικές κυβερνήσεις που προηγήθηκαν του ΠΑΣΟΚ, το ΠΑΣΟΚ διέφερε από αυτές κατά το ότι τον επιδίωξε με τρόπο συστηματικό, συνεχή και πολύπλευρο. Αυτό οφείλεται στον ισχυρό κομματικό μηχανισμό που είχε το ΠΑΣΟΚ, τον οποίο και χρησιμοποίησε όντας στην εξουσία, ενώ τέτοιο μηχανισμό δεν διέθεταν οι προηγούμενες κυβερνήσεις. Τελικά, το ΠΑΣΟΚ είναι ένα λαϊκιστικό κόμμα. Το πέρασμά του από την εξουσία συνοδεύτηκε από λίγα μέτρα εκσυγχρονισμού, έρποντα αυταρχισμό, αντιφατική οικονομική πολιτική, προώθηση συντεχνιακών συμφερόντων, απόπειρα πολιτικής νομιμοποίησης μιας νέας ισοπεδωτικής ηθικής και πρόσκαιρους πειραματισμούς στα μεγάλα προβλήματα του τόπου.

Στο συνέδριο η ιστορικά αναγκαία σύγκριση της περιόδου του ΠΑΣΟΚ με την αμέσως προηγούμενη περίοδο (1974-81), το βάρος των υποθέσεων των σκανδάλων της τελευταίας περιόδου του ΠΑΣΟΚ, η πρόσφατη εκλογική επιτυχία της Νέας Δημοκρατίας και οι προσωπικές πολιτικές προτιμήσεις ορισμένων συνέδρων συνετέλεσαν στη δημιουργία μιας παλινδρόμησης ανάμεσα στην αναλυτική προσέγγιση και την πολιτική αξιολόγηση του φαινομένου «του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία». Όταν –ευτυχώς σπάνια– επικρατούσε η δεύτερη αντί της πρώτης, πιο ψυχραιμης στάσης απέναντι στο ΠΑΣΟΚ, τότε τα όρια ανάμεσα στην κοινωνική επιστήμη και την πολεμική γίνονταν δυσδιάκριτα.

Ωστόσο η κύρια αδυναμία αυτού του ενδιαφέροντος συνεδρίου δεν ήταν η αναπόφευκτη μείξη του πολιτικού με το αναλυτικό στοιχείο. Σημαντικότερες αδυναμίες ήταν η έλλειψη νέων θεωρητικών εξηγητικών σχημάτων σε πολλές από τις εισηγήσεις και η έλλειψη αναφοράς σε σημαντικές πλευρές της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας τη δεκαετία του 1980.

Αρκετές εισηγήσεις έμειναν στο περιγραφικό επίπεδο και δεν επιχειρήσαν να προσφέρουν κάποια θεωρητική εξήγηση για τα φαινόμενα που περιέγραφαν. Έτσι το αν *αίτια* της κυβερνητικής πρακτικής του ΠΑΣΟΚ ανάγονται στην προσωπικότητα του ηγέτη του, τον τύπο της κομματικής του οργάνωσης, την ασθενή κοινωνία πολιτών, τη δομή του ελληνικού καπιταλισμού, την ιστορική διαμόρφωση της δημοκρατίας στην Ελλάδα ή τη θέση της χώρας στην παγκόσμια οικονομία δεν απασχόλησε το συνέδριο όσο θα έπρεπε. Η ένταξη της ελληνικής περίπτωσης στις διεθνείς συζητήσεις της συγκριτικής πολιτικής επιστήμης και κοινωνιολογίας θα επέτρεπε την αναγνώριση τυχόν ιδιομορφιών της ελληνικής πολιτικής και κοινωνίας και θα άνοιγε το δρόμο για τη συστηματική ερμηνεία τους.

Ακόμα υπήρξαν όψεις της οκταετίας του ΠΑΣΟΚ που το συνέδριο έθιξε λίγο, όπως την πολιτική διαφθορά, ή καθόλου, όπως την πολιτική στο χώρο της υγείας.

Χαρακτηριστική ήταν μάλιστα η έλλειψη κοινωνιολογικών αναλύσεων στο συνέδριο. Τέτοιες αναλύσεις θα φώτιζαν τις κοινωνικές συνέχειες ή τομές στο χώρο πέραν του πολιτικού, όπου κάποτε τα πράγματα αλλάζουν σιωπηλά και με ρυθμούς βραδύτερους από εκείνους των θορυβωδών εναλλαγών στην πολιτική εξουσία.

Ασφαλώς είναι ακόμα νωρίς για να μπορέσει η ελληνική επιστημονική κοινότητα να περιγράψει πλήρως και πολύ περισσότερο να εξηγήσει τα κοινωνικοπολιτικά φαινόμενα της δεκαετίας που μόλις έκλεισε. Και το γεγονός ότι στο συνέδριο του Λονδίνου έγινε οργανωμένη συζήτηση για το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία πέρα και πάνω από τον ορυμαγδό των πρωτοσέλιδων είναι καθ' εαυτό σημαντικό. Τέλος, η διάθεση των συνέδρων να βρεθούν ξανά, για τρίτη φορά, στο τέλος της δεκαετίας του 1990 δίνει ήδη την ελπίδα και το χρόνο για ιστορικές συγκρίσεις και συγκριτικές αναλύσεις, πάνω στις οποίες θα μπορούσε να στηριχθεί μια μη εθνοκεντρική προσέγγιση των ελληνικών φαινομένων².

Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. R. Clogg (ed.), *Greece in the 1980s*, London: Macmillan, 1983.
2. Τα πορίσματα του συνεδρίου θα εκδοθούν στα αγγλικά από τον εκδοτικό οίκο Macmillan.